

ACC. NR. ^M10785:1-42.

Landskap: Småland Upptecknat av: Ingvar Jonsson
Härad: Allbo Adress: Vislanda
Socken: Vislanda Berättat av: Ingvar Jonsson, teol. stud.
Uppteckningsår: 1948 Född år 1915 i Vislanda

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Innehåller uppteckningar södra delen av Vislanda socken:

När den nya tiden kom till bygden, sidorna 1 -- 31.

Julgranen, sidorna 32 -- 35.

LUF 62 och LUF 63. A. 36-40 o. 41-42.

LUF 59.
H. 9. 17.

När den nya tiden kom till bygden.

Jag skall här berätta om de förändringar, som skett under den tid jag minnes. Det gäller här södra delen av Vislanda socken, Där jag är uppvuxen i Trästen. Där förekommer endast små gårdar med stenbunden mark.

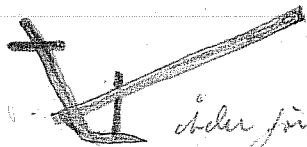
Kalasrote. Någon riktig bybebyggelse har icke förekommit här, utan det har varit ganska spridd bebyggelse. Bystäma eller sådant är därför okänt här. Kalasrote har dock funnits och lever i stort sett kvar ännu. Den omfattade här från söder räknat: Haramoen, Snöreshult, Trästen samt Råknahult. Man kallar den här "gilleslag". Vid alla "oficiella" kalas, såsom bröllop och begravning njuder man fortfarande alla inom "gilleslaget" boende familjer, även om de nyss inflyttat och äro helt okända.

Äng m.m. Först jag minns, hade ~~HEXTEN~~ man på varje gård ganska stora områden löväng eller "skrabb", som det kallades här. Här gick man och slådde och bar samman höt i en "båga". Jag minns en bonde ~~HEXTEN~~, som lade ut det ena stycket "skrabb" efter det andra till bete. Detta ansåg man vara alldeles galet och ett tecken på vanskötsel. Nu finns det ingen enda här, som slår något "skrabb", och man har börjat att i stor utsträckning beta de stenigaste åkrarna. Detta hade varit otänkbart för tjugo år sedan.

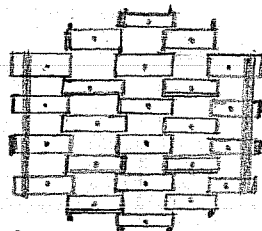
Jordens
brukning,
redskap
m.m.

Först jag minns fanns det flra bönder här, som icke hade häst. De som hade små gårdar använde kor som dragare, men jag minns på två lite större ställen, där man hade oxar. Åder hade man av trä, med järn bill på. Harvar hade man dels "leaharvar", bestående av 24 eller 19 träbitar genomborrade, så att ett smalt rundjärn kunde sättas igenom och samman hålla dem såsom figuren visar. Till att slättharva med användes först jag minns också träharvar med samma konstruktion, som föregående, men medan hos de förra varje trästycke hade en pinne av järn skruvad fast, bestodo pinnarna i träharven av trä. De olika bitarna sammanhölls här av vidjor av en.

2.

Åder för kar d. skar

Träharvar

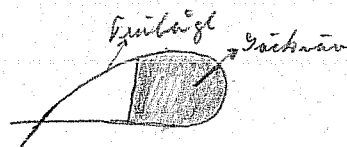
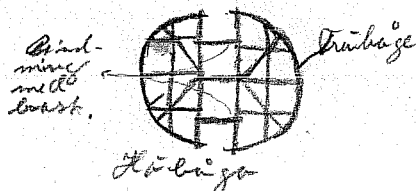
Vårbruket gick i regel så till att man först harvade igen fårorna, körde ut gödsel och strödde samt årde ner den, harvade på nytt, sådde säden, "myllade" ner den med åder, slättharvade och "kobbade", dvs vältade med en trävält.

Potatisen sattes så att man årde upp en fåra, lade potatis i den och gödsel ovanpå, körde så tillbaka med ådret och myllade ner det hela.

Att mylla ner säden ~~XXX~~ med åder lade man bort med för ungefär 25 år sedan, då man började använda fjäderharvar att harva ner den med. ~~TYNNAHARVEN~~ Träharven kom också fort ur bruk, men "leaharven" brukas ännu, där som är stenigt. Under de sista åren har man även börjat använda radsåningsmaskiner vid sådden i alltmer ökad utsträckning, fast stenen lägger hinder ivägen på en del ställen.

Skördearbetet.

Skördearbetet skedde helt och hållet ~~med hand~~ ^{för hand} på de flesta gårdarna här, först jag minns. Man slädde gräset med lie både i "skrabbet" och på åkrarna. Man rev samman det för hand med rävsä och kuade" det vanligen. I skrabb, där det var mycke träd och skugga, måste man bära det fram till en öppen plats, och därvid använde man en båga av nedanstående typ.

Säden skördades också alltid med lie. Därvid satte man på lien en "mäjebåge, sådan som ovanstående teckning antyder. Vnligen mejade husbonden och hustrun och barnen eller eventuellt lejda togo upp ~~XXX~~ och bundo den i nekar. Dessa ~~XXXX~~ sattes sedan upp på krakar, så att man satte en nek först upp

och ner på kraken, som hindrade de andra nekarna, som trädde på kraken att sjunka ner på marken. Krakade man inte säden, så satte man den i halvtravar. En halvtrave skulle innehålla tolv nekar. Alltså bestod en trave av tjugofyra nekar och tio travar var ett åkerlass. Man höll alltid mycke noga reda på huru många åkerlass säd man fått av den och den sorten.

Rågen tröskades alltid med slaga då, och några var det, som tröskade även annan säd på det viset. Annars hade man på de på de flesta gårdarna nu tröskverk med vandring. Den tröskade säden harpades sedan på en sädesharpa. Vid tröskningen skulle en köra hästen för vandringen, en skulle mata säden i verket, en lösa upp banden på nekarna och lägga fram dessa till den som matade, En skulle rävsa undan, dvs med en rävsa ta undan halmen framför verket, allteftersom den kom fram, och en "resste", dvs skakade halmen och kastade undan den.

Slåtermaskin var det en och annan som hade redan för 20 år sedan, men först under de senaste åren har man allmänt börjat använda sådan vid slåttern, och nu anser man det knappast lönande att slå sådant, som ej går att slå med maskin. Denna utveckling har befordrats dels av att man stenröjt i ganska stor utsträckning, dels av att maskinerna

förbättrats, så att de kunna användas även där, som är en del sten, och dels av de ökade arbetslönerna. Rävsnig med handrävsa har också under de sista åren alltmer försvunnit och ersatts av rävsnig med hästrävsa. Förr gällde det att få med varje strå, som fanns, men nu anser man att även om man i det avseendet kan få det bättre gjort för hand, så lönar det sig icke.

Såden har man också börjat att alltmer ta av med slättermaskin och binda för hand. Ännu ha blott några få gårdar självbindare, och de ha alla anskaffats under de sista tio åren.

För 20 år sedan fanns det ingen självrensande tröskmaskin här i byggden. Sedan började några att leja tröskor från andra håll. Under senare år har flera moderna tröskmaskiner inköpts, så nu användas de gamla vandringsdrivna tröskverken ej mer än slagorna gjorde för 15 år sedan.

Djursköt-
sel.

Först jag minns var det alltid vanligt, att man lät djuren beta i skogarna hela sommaren. Man räknade därvid icke mycke på om korna mjölkade något vidare eller inte. Huvudsaken var att de kunde livnära sig. På de senaste åren har man så gott som helt gått från detta, och i stället huggit bort buskarna på lövängar, som man förr slädde, och där anlagt kultiverad

ACC. N:R M.10785:6.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

6.

betesmark. Över huvud räknar man numera mycket mer på vad som ekonomiskt lönar sig än vad man tidigare gjorde. Detta visar sig särskilt beträffande ladugårdsskötseln. Här gällde det tidigare framför allt att ha så många kor som möjligt utan avseende på avkastningen. Mjölproduktionen har också stegrats avsevärt under de sista 15 åren. Detta beror dels på förbättrad beteskultur, som nämnts, dels på förbättrat djurbestånd. Till för Ungefär 15 år sedan var det vanligt, att man lade på en tjur på någon av gårdarna, och sedan kom man dit med kor från kringliggande gårdar. När den tjuren blev för gammal, lade man på en kalv igen osv. Detta måste ju betyda, att hela bygdens djurbestånd var inavel. De sista åren har man endast haft utifrån köpta stambokförda avelstjurar. Vidare har man nu en helt annan ladugårdshygien än förr. För 15 år sedan fanns det inte många ladugårdar, som hade cementslag golv. Det var endast jord eller i bästa fall bräder. Fönstren voro små och fåtaliga, varför solen sällan eller aldrig kom in. Kättarna för smådjuren hade ett djup av en meter och däröver. Här lagrades gödseln ett halvår, så att man bröt ut, som det hette, endast höst och vår. Utfordringen under vinterhalvåret bestod till största delen av halm och lite hö. Kraftfoder förekom knappast. Hela vintern släppte man ut korna till att

dricka i någon skogskälla, ty vattenledning fanns ju icke i ladugårdarna. På hösten fingo de gå ute och gnaga det mesta av dagen, nästan så länge marken var bar, och på våren släpptes de också tidigt ut i skogen att äta ljung, särskilt om fodertillgången var knapp, och det var den merendels. Ett fodersätt, som helt försvunnit nu, var att man "syrypade", dvs man skar halmen till hackelse, lade denna i en "syripebalja", som man hade en till varje ko, ty täta krubbor funnos inte utan endast häckar. Hackelsen dänktes med vatten, och så ströddes man lite mjöl på och rörde samman det. På så sätt kunde man locka i djuren även hård och sträv råghalm och vetehalm. Det gällde att ta vara på varje halmstubbe.

Numera torde det vara svårt att finna någon ladugård, som icke har cementslagat golv, i dessa bygder. I de flesta ladugårdar har man också vattenledning och vattenhoar, så att varje ko kan dricka, när hon behagar. Halmen som fodermedel i varje fall för mjölkkor, saknar nu i stort sett betydelse. I stället spelar kraftfodret stor roll, och principen att ha så många djur som möjligt har helt försvunnit för lönsamhetsprincipen.

För 20 år sedan var det vanligt att man hade en hönsbur uppe under taket i ett hörn av ladugården. På vintern var

där mörkt, så gott som året runt. Man kastade ut en näve säd då och då på ladugårdsgången till hönsen, men på vintern var det endast lite mitt på dagen de vågade sig ned, I övrigt satt de uppe på sin pinne och kurade och plockade loppor i fjädrarna. Ägg blev det inga under den delen av året. På sommaren gingo hönsen i allmänhet ~~fri~~ och ställde till en massa ohängn över ~~allt~~, men då skaffade de sig riklig föda, och då värpte de. Nu har man på de flesta ställen avskillt en kätte i ladugården till hönsen, och där har man särskild belysning.

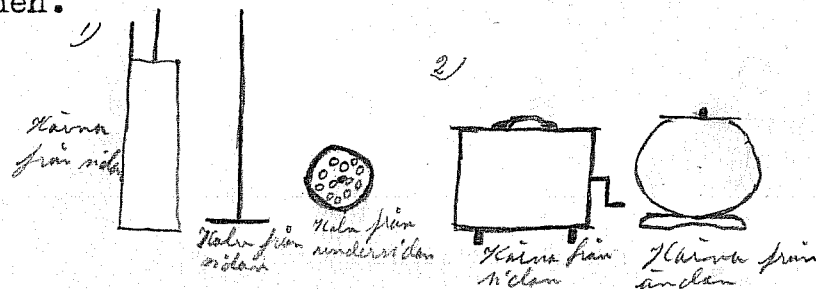
Mjölakens
bered-
ning.

Först jag minns förekom knappast någon här, som lämnade mjölken till mejeri, utan man separerade, kärnade och ystade själv. Separator hade man i allmänhet. Det fanns dock några mindre ställen, som inte hade sådan utan "stte" mjölken, som det hette, några dagar ~~innan~~ i fat, tills grädden flutit upp, då de skummade av denna med en sked. Ungefär en gång i veckan brukade man kärna smär. Den första kärna jag minns i användning hemma bestod av en något över en meter hög bytta, med en diameter av c:a 20 cm. I denna fanns en kolv med borrarade hål i och så vid att den ledigt kunde glida upp och ner i byttan. Kolven var försedd med ett sk²ft, som var lite längre än byt-

tans höjd. Vidare fanns ett lock till byttan med hål i mitten för kolvens skaft. Alltsammans var av trä. Man slog så grädden i byttan och stötte upp och ner med kolven tills det blev smör. Sedan inköptes dock en ny kärna. Denna hade formen av ett kar i liggande ställning, mitt genom detta gick en axel, på vilken var fastsatt fyra ~~XXX~~ vingar med borrarade hål i. I axelns förlängning utan för fanns en vev. Man slog grädden i kärnan och så drog man runt tills det blev smör.

~~Smöret såldes sedan eller rättare byttes mot specerier hos handlanden.~~ När grädden blivit förvandlad till smör och kärnmjolk, togs smöret upp och lades i ett avlångt träfat. Sedan bearbetades det med en träske, tills man fått ur all kärnmjölken ur det, och så skulle man salta lite på det, När man så arbetat ut kärnmjölken, rullade man det i fatet medelst knyckar på detta, tills man fick en rund välformad "mörgås", som den kallades.

Smöret såldes sedan eller rättare byttes mot specerier hos handlanden.

Man ystade också ganska mycke, särskilt på hösten, när korna gick på "groen", dvs återväxten. Då mjölkade de i allmänhet lite mer än vanligt, och då skulle framför allt julosten ystas. Efter som de flesta ej hade så mycken mjölk vardera att det räckte till en ordentligt tilltagen ost, brukade man byta ostmjölk. Detta gick så till att en dag ystade fru A. Då kommo grannkvinnorna, som hon bytte mjölk med till henne med en viss kvantitet mjölk. Därvid skulle de bjudas på kaffe och kakor, "ystemöte". Nästa gång var det fru B., osv

För att "lockna" mjölken använde man "kalvalöpe". Detta framställdes så, att man vid slakt av spädkalv skulle ge denne ett par liter mjölk en stund innan man slaktade den. Sedan efter slakten tog man ut löpmagen. Den i denna befintliga osten togs ut och rensades från halmstrån och annat, som kunde finnas, tvättades i vatten och tillsattes med kryddor, därefter hölls den åter i det rengjorda magskinnet. Detta trädde på en träpinne och hängdes upp i taket vid spisen i köket, där det skulle hänga tills både skinnet och osten i det torkat. Då först kunde man börja använda det.

Mjölken värmdes upp och man lade i löpe, När den så locknat, tog man upp den med ett "örslag" och lade den i en ystekorg, i vilken man förut lagt en handuk. Ystekorgen, som var flätad

av smala, tunna stickor, var försedd med hål i botten, så att vasslen kunde rinna ut. Här kramade man osten så hårt man kunde allteftersom man lade i den för att få den så fri från vassle som möjligt. Sedan skulle den förvaras i korgen några dagar, tills den fastnat, men den måste vändas ett par gånger om dagen, var vid man bytte handuk och ~~KÄX~~ lade dit en torr. Ost tillverkade man vanligen endast för egen konsumtion.

Omkring 15 år sedan började man ganska allmänt att skicka mjölken till mejeri, då mjölkskjuts anordnades, och nu torde det vara svårt att uppbringa någon sebrator eller smörkärna i bruk. Ystar gör dock en och annan fortfarande.

Byggnader. De gamla ladugårdsbyggnaderna här på orten voro alla

både på små ställen och lite större gårdar av samma typ. I allmänhet voro de byggda i norr -- söder. På södra ändan låg fähuset. Detta var uppfört av timmerträd, som i knutarna lagts i kors och huggits in i varandra. Ovan fähuset var "höslennet". I de äldsta ladugårdarna hade man korna bundna vid södra gaveln, bak korna var en gång, och den andra sidan gången voro kättarna. I de ladugårdar, som uppförts senare hade man dock korna vända mot ladan och kättarna den andra sidan gången.

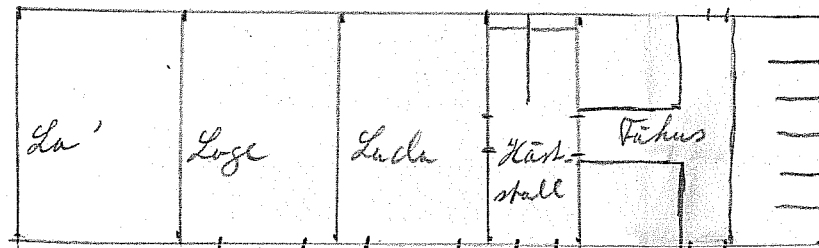
På gårdar, där man brukade ha häst, hade man i allmänhet ett häststall intill fähuset. Härefter kom "la'an", "lo'en" och "la't". I lite nyare ladugårdar hade man vagnbåd också. Den kom då längst i norr och ovanpå denna hade man i allmänhet också la'. På de äldre ladugårdarna gingo icke logdörrarna ner till golvet, utan där var en gott och väl ~~XXXX~~ metershög balk, som man fick kljva över. för att komma in. Utom fähuset och stallet var ladugården uppförd av stolpar och bräder. Golvet i ladan var vanligen blott jord. Där brukade man ha dörrar, så att man kunde köra in med hölassen och därifrån sticka upp höt på "slennet". Golvet på logen bestod av tjocka plankor, som voro plogade tillsammans. I vardera ändan av loggolvet var en kilformig plank, som var längre än de övriga, så att den stack ut ett stycke i ladan eller la't. Om golvet torkade samman drev man in de här plankorna, tills alla sprickor mellan bräderna pressades igen. Ovanför logen var "lo'slennet". Detta var lagt på hanabjälkarna, och golvet här bestod av runda, på bjälkarna löstlagda åsar. Dit upp kom man genom att klättra på den stolpe som stod mitt i logbalken mot la't till. I denna var inhugget små hak, som man fick fäste för fötterna i. Här uppe lades vanligen rågen. I la't bestod golvet van-

ACC. N:R M. 10785:13.

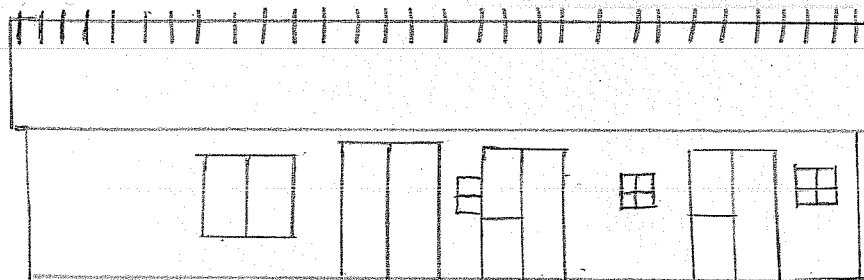
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ligen också av runda åsar. Ladugårdarna voro nästan alltid täckta med halm.

13.

Plan till ladugård av äldre byggnad.

Från sida till ladugård av äldre byggnad.

De ladugårdar, som nu uppföras, byggas efter andra principer. Den av plank lagda logen har blivit överflödig, när man har självrensande tröskverk. De små ~~lad~~görrarna ha

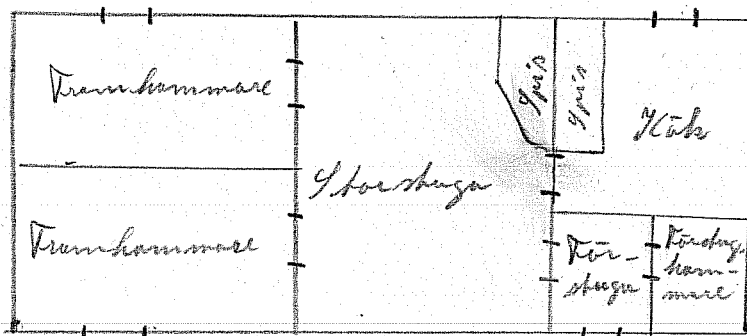
Överallt ersatts med stora, så att man kan köra in trösken och köra in med lassen på logen och lägga säden direkt i lat, i stället för att först kasta in den på logen och sedan la'a upp den, som man gjorde förut. Likaså har man på de flesta ställen nu installerat höhiss, så att en man nu kan lassa av höt, medan förut en skulle sticka av lasset, en taga emot det på "slennet" och en eller två dra det åt sidorna och packa det. Halmtak lägger man knappast på några ^{hus}numera, utan allteftersom man behöver täcka om, läger man på hårda tak, vanligen eternit. Bruket med särskilt häststall har helt försvunnit, och man har hästarna också i kostallet. Om dettas inredning har jag talat i samband med djurskötseln.

Förr fanns det vanligen en hel mängd olika byggnader såsom vedbod, vagnbod, svinhus och fristående vc. Numera inrymmes vanligen detta tillsammans med ladugården under ett enda tak.

Beträffande boningshusen rådde också stor likhet mellan de olika gårdarna. Till för några år sedan fanns i ~~Rökla~~ Rökla en stuga med framkamrar. Detta var enligt vad de gamla berättade den vanliga typen för bondstugorna här i

trakten ~~XXXX~~ under 1800-talets början och mitt. Nedra botten här bestod av förstuga, en liten förstukammare, kök, storstuga och två framkamrar, vardera med sin egen utgång, vilket jag söker schematiskt visa med nedanstående teckning.

15.

Plan över stugan i Röhda, tecknad av minnen.

Denna stuga var byggd i två våningar och täckt med jordtorv lög på björknäver.

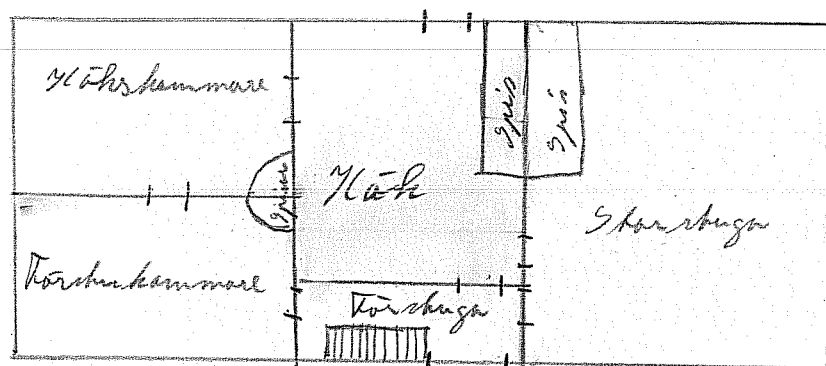
En något yngre typ av boningshus, som dock torde vara över 100 år, står fortfarande i Trästen, nu renoverat och omändrat. Det har ungefär samma plan som det ovan beskrivna, om man tar bort framkamrarna här. Till för 15 år sedan var detta hus täckt med jordtorv på näver, men är nu täckt med spån.

ACC. N:R M1.0785:16.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

16.

En tredje typ är vanlig på hus uppförda för femtio och sjuttiofem år sedan. Här finns på nedre botten ~~KÖK~~ förstuga, kök, storstuga, förstukammare och kökskammare. Husen äro tvåvåningshus, med samma rumsindelning på ~~ÖVER~~ andra våning. Såväl ytterväggarna, som väggarna mellan rummen bestå av liggande timmer. Boningshusen voro först jag minns i regel täckta med spån eller tjärpapp, men där man täckt om de senare åren har man i allmänhet lagt på cementpannor. Den senast beskrivna typen är den vanligast förekommande på bondgårdarnas boningshus här på orten.

Plan till vanlig bondstuga

ACC. N:R M. 10785:17

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Eftersom bakungnen murades så att den till största delen rymdes i stugrummet fick muren där stort omfång. Ovanpå bakungnen blev ett litet rum, och till detta fanns en liten dörr från stugrummet. De senare åren har man på de flesta ställen moderniserat och omändrat det inre av husen, samt byggt särskild köksförstuga.

Där man byggt nya boningshus under de senaste Tjugofem och trettio åren har man helt gått ifrån den gamla typen och i allmänhet byggt envåningshus. Övre våningen hade man i allmänhet inte inredd förr i tvåvåningshusen utan den användes till att förvara den tröskade säden i. Numera har man på de flesta ställen byggt sädesmagasin i ladugårdslängan, och därför är den övre våningen obehövlig.

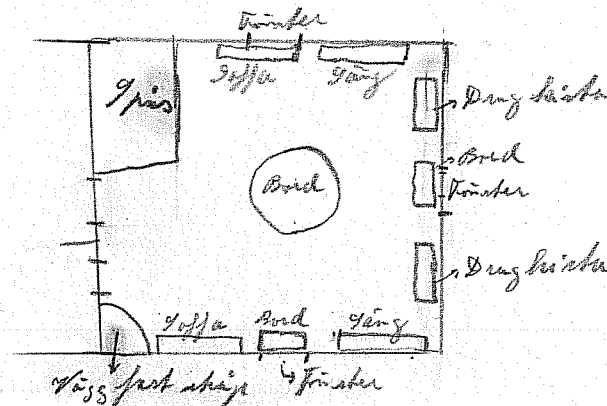
Möbelering
m.m.

Först jag minns rådde stor uniformitet beträffande möbeleringen i hemmen. Hela familjen hade storstugan till sovrum, vardagsrum och matrum. I köket åt man måhända på sommaren, men på vintern var där alltför kallt, så då åt man inne i stugrummet. I kammrarna fanns inte alltid eldstad, och om det än gjorde det, eldade man inte där. Storstugan var alltså det enda rum man hade ^{all rum} både i helg och söcken, både om dagarna och nätterna. Möbeleringen var mycket praktiskt ordnad. Familjerna voro stora, och man be-

17.

hövde många liggplåtar. Därför fanns för det mesta två sängar och två soffor. Jag minns i ett hem som fanns nio barn, där bäddade man till två barn i vardera ändan av en soffa. Man behövde också någonstans att förvara kläder och annat smått, därför fanns det ett par ~~XXXXXX~~ s.k. dragkistor, den ena vanligen försedd med en klaff med smålådor. Mitt på golvet stod ett bord vanligen runt, och vid åtminstone något av fönstren brukade stå mindre bord. Ovanför ena dragkistan hängde en väggklocka och ovanför den andra en spegel. På väggarna hängde ~~XXXXXX~~ tryckta tavlor ofta med bibliska motiv, samt ett par kungatavlor.

Jag skall med en teckning söka visa hurorstugan var möblerad i ett hem jag särskilt tydligt minns. Där fanns också ett väggfast hörnskap.

Sängarna voro dragsängar, som bestodo av två delar, vilka på dagen, när man bäddade upp, som det hette, skötos in i varandra från sidan. Sofforna voro av samma konstruktion, fast de voro försedda med ett brädlock, som man lade på om dagen.

Beträffande möbeleringen har en radikal förändring skett under de senaste 15 å 20 åren. De stora familjerna äro nu i allmänhet försvunna. Man har renoverat och moderniserat köken och satt in spis i ~~kammaren~~ ^{kammarna}. Nu har man en kammare till sovrum, och köket som matrum och vardagsrum. Storstugan står fin med nya moderna möbler. De gamla sofforna och sängarna ha åkt ut i vadboden, och erstts med ottomaner och klädda soffor. En och annan dröjkista har fått stanna i kammaren på grund av sin praktiskhet. Man har också börjat att inreda och möbelera rummen även på andra våning, där sådan finns.

Köket har också undergått en genomgripande förändring. Tidigare var det ett kallt kyffe, dit man på vintern drog sig från att gå ut, och där man uppehöll sig bara så länge det var nödvändigt för att laga meten. Det dominerades av en stor väldig spis, som ursprungligen var murad för öppen

eld underfotförsedda kärl. Senare hade här visserligen satts in en kokspis men utan någon förändring av själva spisen. Vid fönstret stod ett bord eller ibland en väggfast bänk. Vidare fanns ett par skåp med hyllor, något av dessa var också ofta väggfast. Väggarna voro klädda med gamla tapeter. Det fanns en dörr, som ledde rakt ut, och vilken oftast var otät, så att det vid yrväder låg en liten snödriva på tröskeln. Denna dörr använde man dock sällan att gå ut och in igenom, det gjorde man genom farstun, men man kastade genom den ut skask och avfall, som så småningom bildade en liten kompost där utanför, "sopedyngan" kallad, och vilken man körde bort ett par gånger om året och använde som gödsel. Golvet bestod av bräda bräder, och mattor förekom knappast här.

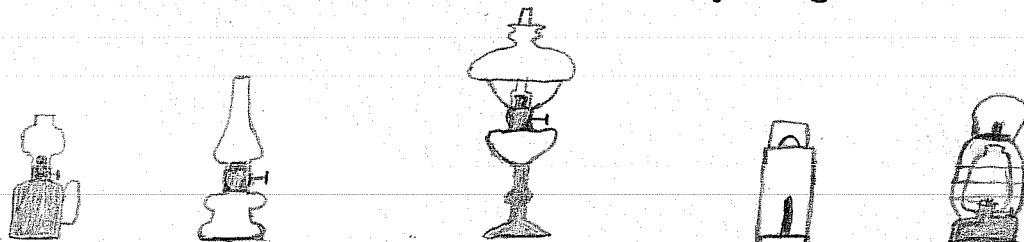
Har någons~~ans~~~~XXX~~ den nya tiden åstadkommit revolution på några år så är det i köken i bondgårdarna här i trakten. Där som var kökskammare har man vanligen förvandlat denna till köksförstuga och skafferier. Ammanrs har man byggt till särskild sådan. I vadagslag sker ingången alltid här igenom. "Sopdyngan" är definitivt försvunnen. Inne i köket har på flera ställen den skrymmande gamla spisen rivits ut

och ersatts med en modernt murad. På ett och annat ställe har man också satt in värmeledning med pannan i köket. Det lilla fönstret har ersatts med ett stort tredelat fönster. De gamla möblerna äro alla borta. Nu finns där vask med grytskåp under. Där finns soffa, stolar och matbord. Väggar och tak äro klädda med masoniteplattor, och målade i ljusa färjer. Golvet är klätt med korkmattor. Det gamla skåpet har ersatts av en köksbuffé. Det är ett konkret fall jag särskilt haft i tankarna nu men det äger allmän-giltighet i högsta grad.

Belysnigen.

Först jag minns hade vi tre olika lampor hemma, som jag nedan skall söka ge en antydning om genom teckning. Den lilla hade en smal veke och lämnade ett mycket sparsamt sken. Den användes ofta i köket, och mor satt ofta och spann vid den lampan, när den övriga familjen lagt sig om kvällarna. Den drog nämligen lite fotogen. Den andra var lite större och hade lite bredare veke, varför den lyste lite bättre. Den användes inne i stugan. Vid den läste vi våra läxor och far tidningen och sin bibel. Den tredje var stor och hade rundbrännare. Den lyste ganska bra, men den tändes endast, när det kom någon främmande. När den stora lampan tändes var det därför något av högtid. Det

Det gällde att spara på allt, som skulle köpas och därför också på fotogenen. Man tände därför icke lampan förrän det var riktigt nerskunt. Medan skymkningen föll på, vilade man "skumme", som det hette, en stund. I ladugården lyste man sig allra först jag minns med en lykta, ^{vilken} vilken man plaserade ett ljus. Denna ersattes dock snart av en fotogen ^{lykta} lykta. Under senare år såg man ^{dröje} mera på att få ordentligt lyse än att spara fotogen, och 1941 fick man elektrisk belysning.

Maten.

Kosthållningen var enkel, först jag minns. På mor⁸sonen var det rågkaffe, smör och bröd och något ^{sovel} ~~ägg~~ till, men man tog inte både smör och sovel på brödet på en gång utan man fick nöja sig med endera. Bönkaffe vankades endast, när det kom fraämmande, och även då ^{var det} på somliga ställen blandat med råg. Rågen brändes i en kaffebrännare, vilken bestod av en låda av plåt fastsatt på en lång stång. Lådan var också försedd

med ett lock. Denna höll man över elden i spisen i stugrummet och skakade den så att kornen blevo gämt rostade.

Middagen bestod av potatis, vanligen kokta med skalorna på. Dessa sattes fram i ett fat och var ock en fick skala de han åt. Till potatisen hade man stekt fläsk eller salt sill. Någon gång kunde potatisen utbytas mot soppa eller "välling" som man kallade den här. Det var "päävälling", "bönevälling", osv allt efter ingredienserna. Som dryck använde man skummad mjölk. Oskummad mjölk användes aldrig. Mer än en rätt förekom inte i vardagslag. På eftermiddagen hade man "meraftern". Detta mål bestod också av rågkaffe och smörgås. På kvällen åt man kvällsmat. Den besod av gröt och skummad mjölk. Gröten var kokt av havregryn, rågmjöl eller potatisstärkelse. På hösten brukade kvällsmaten utgöras av "böngröt". Den bestod av färska bondbönor kokta och stötta tillsammans med potatis. Skälva ordningen för mat, hållningen är fortfarande densamma, men rågkaffet har ersatts av riktigt kaffe, och man har alltid smör på brödet. Middagen består av två rätter och variationen är större, bl. a. ~~XXXX~~ ha grönsaker fått ökad användning. Sedan man slutade upp att separera hemma, har man använt endast oskummad mjölk i hushållet.

Hemslöjd.

Hemma hade alltid mor ett linland eller "höralann", som det kallades här. "Höén" röskades på hösten, och när den blivit torr, repades den på en ~~käpa~~ "hörarepa". Därefter breddes halmen ut på marken till rötning. När den var lagon rött, togs den in, och sedan förvarades den vanligen till påföljande sommar, då man ställde upp den mot södersidan av en husvägg en dag, det var riktig solvärme, så att man fick den riktigt torr och skör, och så bröt man den på en "hörabråta". Detta var ett styvt arbete, som kararna fick göra. När den var "bråten", tog kvinnorna hand om den och "skätte" den med ett skätteträd på en skättestol. När vintern kom, togs spinnrocken fram, och mor spann rulle efter rulle med glänsande lingarn, som sedan "havlades" på en "havel". Dessa garnbuntor byktes sedan i lut tillredd av björkaska. När man skäktade linet blev där också "skättefall". Det spanns också till garn, och användes till att väva grövre lakan av, "skättefallslakan". Så kom vävstolen fram och mor vävde ett par vävar varenda år. Till handukar och lakan brukade hon ha köpt bomullsgarn till varp och hemmaspunnet "höragarn" till öv. Hon vävde också tyg fast av bara bomullsgarn till täcken, ~~och~~ stickade själv täcken. Något "köpetyg" förekom inte hemma, så länge mor orkade att spinna och väva. Hon vävde också bomullstyg till klädningar åt

sig själv. Också tyg till kläder åt far vävde hon. Därtill spann hon ullgarn till öv. Sedan det var vävt skickade hon det till färgeriet i Alvesta och lät färja det svart eller blått och "sampa" det. Det kallades därför "stampetyg". Köpetyg ansågs alltför dåligt och dyrt. Ullgarn till stumpor för hela familjen spanns också hemma, och dessa stickades för hand. Till vardags kostade man inte heller färg på strumporna, utan hade dem ofärgade.

Sedan den generation, som mor tillhörde, inte längre orkade att spinna och väva, sattes spinnrockarna och vävstolarna undan, och efter mitten på 30-talet har hemslöjden i stort sett varit försvunnen från hemmen här. Den främsta orsaken härtill har varit den minskade tillgången på arbetskraft, som gjort att de som finnas kvar icke hinner med mer än det man är oundgängligen tvungen att göra själv.

Vägar och
åkdon.

Först jag minns, fingo bönderna hålla var sin bit av vägen, som gick förbi därhemma, i ordning. Den kallades häradsväg, och varje vår kom vägsynen med landsfiskalen i spetsen åkande och syntes vägen. Om någon då inte hade skött sin bit tillfredställande, blev han föreskriven så och så många lass grus rest, som skulle köras på extra

Här i trakten finns endast "mojord", som de kallar, i backarna. Denna använde man till att lägga på vägen. När tjälen gick ur jorden på våren, var den därför nära nog bottenlös. Sedan blev det påbud, att man fick använda endast grus till broämne. Detta åstadkom en del gruff, ty man måste köra ganska lång väg för att hämta gruset. Mellan ägorna hade man grindar eller "le", som de kallades här, tvärs över vägen. När det kom påbud att grindarna på häradsvägen skulle bort, åstadkom detta en massa klagomål från många bönder~~XX~~, som blevo tvungna att sätta upp stängsel utmed vägen.

Jag minns, när den första bilen kom förbi där hemma. Det var en stor sensation. Det var vägsynen, som åkte i den. Cyklar voro heller inte vanliga~~XXX~~ först jag minns. Det var till att åka hästskuts eller gå. Sedan allteftersom de yngre växte upp, skaffade de sig cyklar, men vid högtidliga tillfällen, särskilt vid begravning, åkte man hästskjuts allmänt till på de allra senaste åren, då man börjat leja bil.

Nöjen
m. m.

Först jag minns, fanns det en dansbana i en skogsdunge i Trästen. Där samlades bygdens ungdom. Inträdet var 25 öre och ibland 50 öre. Musiken bestod av ett dragspel och någon

gång en fiol. Klädseln var inte så noga, åtminstone vad pojkarha beträffar. De voro ofta klädda i ett par rena blåbyxor. Man kom inte igång med dansen förrän ganska sent på kvällen och sedan höll man på så länge det var några som voro hågade för att dansa. Vid denna tid började man dock att här och var uppföra stora danspaviljonger, och där hade man dyrbara orkestrar. Ditt drogs ungdomen från vida vägar omkring. De ökade inkomsterna för de unga ha sedan åstadkommit en väldig förändring beträffande nöjeslivet. Nu har det blivit en nöjesindustri, där man söker ständigt nya rafflande sensationer, för att stå så i konkurensen, och som slukar väldiga summor, från dem som skall vara med.

Förr hade man mycket mer gemenskap de olika familjerna emellan än nu. Tröskning och en del andra arbeten byttes man åt att hjälpa varandra med. På hösten bytte man ostmjolk, som jag förut omtalat, och när man slaktat skulle man byta "småke". Hemma var två ställen, som vi brukade byta småke med. Det gick så till, att när vi slaktat hemma, skulle man gå till dem med lite sylta och korv och annat av slaktet. När de andre slaktat kom de i sin tur med

"småke"till oss. När en ko kalvat brukade man också på detta sätt byta råmjölkspankakor med varandra. Det fanns ett litet ställe, där de hade bara en ko. De brukade också skola ha "småke", när vi slaktat, men de behövde inte ge något igen.

Det var också vanligt, att husmödrarna gingo till varandra på vardagseftermiddagarna ibland, särskilt på vintern. De hade då något arbete med sig, som de satt och arbetade på, medan de pratade. Och så bjöds de på kaffe. Den tiltagande brådskan och ökade arbetstakten har gjort att alla de former av gemenskap jag här skildrat, under de sista 15 åren försvunnit.

Kalas hölls det först jag minns vanligen två om året. Det var "släktagille" på sommaren, då alla även tämligen avlägsna släktingar bjödos, men vanligen inte några vidare av grannarna. Detta var förlagt till sommaren för att man skulle kunna färdas, som man gjorde då med hästskjuts.

Det andra kalaset var julagillet. Då bjödos grannarna, men vanligen inte utom grannhället boende släktingar. Efter julagillet var det ^{julgransgille} (barnkallas). Dett hade man varenda jul i varje hem, där det fanns barn. Alla dessa gillen försvunno

i stort sett under de dåliga tiderna i början av 30-talet.
~~MAXXAX~~ Kal~~X~~as förekomma nu nästan endast, när det är födelse-
dagar med gämnt totalt år. Annars bjuder man mer en eller
två familjer i taget nu. Man är inte längre så bunden av vil-
ka som höra till gilleslaget eller sådana hänsyn.

Först jag minns hade vi hemma Smålandspostens Veckoblad,
som utkom med ~~XXX~~ två nummer i vackan. Sedan hade vi Små-
landsposten, som kom ut med fyra nummer i veckan, tillsammans
med en granne. De flesta där i trakten hade dock ingen
tidning alls. De tidningar, som funnos lästes i allmänhet av
flera. En man i Rökla brukade regelbundet köpa Allers Familje-
journal, och den lånades och lästes av flera av bygdens ung-
domar. Det var den enda vackotidning, som var känd då, men
omkring 30 började Åkerlunds vekotidningar vinna spridning.
De enda böcker man ägde var andaktsböcker, och här torde inte
någon annan förändring ha inträffat än att inte heller de
läsas nu. Detta till stor del beroende på det ökade jäktet.
Sedan slutet av 30-talet anser man det som självklart att ha tidning.
När den första radion inköptes i bygden, minns jag också. Det
var en ganska stor händelse, och den samlade huset fullt av
förundrade lyssnare de första söndageftermiddagarna, men i
de flesta hem har man inte skaffat radio förrän nu på 40-talet.

Undervis-
ning m.m.

Under hela min skoltid hade vi fortfarande s. k. halvtidsläsning i Hullingsvæds skola, där jag gick. Först gick man i två år i småskolan på hösten till jul. Sedan gick man under fyra år i "storskolan". Då började man i februari och höll på till i juni. Då voro vi mellan 25 och 30 barn i storskolan från den roten, och under sista läsåret fanns det inte mer än sammanlagt 8 barn i både småskolan och folkskolan. Att bevista högre skolor har inte varit vanligt, att några gjort härifrån trakten, och det är fortfarande högt ovanligt.

De kyrkliga traditionerna ha levat starka här i bygden och ha inte undergått någon nämnvärd förändring.

I den bygd, varifrån denna uppteckning härrör sig, har som synes den nya tiden trängt in mycket långsamt. Någon hastig och genomgripande förändring tycks aldrig ha inträffat här, ~~men~~ men med nya generationer har det kommit nya seder och arbetsätt. Den största och snabbaste förändringen under mannaminne torde ha inträffat under den nuvarande högkonjunkturen. Skogen, som här spelar stor roll, som inkomstkälla har ju betalts ganska bra under dessa år. Detta har gett möjligheter till förbättring av både byggnader och

M. 10785:36.

Acc. n:r M. 0785 uppt. av Ingvar Jonsson LUF 62
Vislanda

Uppgifterna hänföra sig till

Uppgifterna lämnade av

Landskap: Småland

Namn: Ingvar Jonsson

Härad: Allbo

Adress: Vislanda

Socken: Vislanda

Födelseår och födelseort: 1915 i Vislandas

Uppteckningsår: 1948

Folklivsarkivet i Lund beder Eder härmed vara vänlig besvara nedanstående frågor i och för en undersökning rörande de i snabbt försvinnande stadda halmtaken. Vi vilja medan ännu tid är söka rädda åt kommande tider kunskapen om halmtaken, deras förfärdigande, förekomst och egenskaper. Vi äro tacksamma för korta, tydligt och helst med bläck skrivna svar på alla frågorna. Numtera svaren efter frågorna. Frankokuvert för svaret bifogas.

Frågor:

1. Finns å Eder trakt halmtak eller vasstak?
2. Äro (voro) dessa bindetak, d.v.s. sådana där halmen (vassen) är (var) bunden vid underlaget medelst vidjor, snöre, järntråd eller på annat sätt?
3. Eller äro (voro) de av löst pålagd ej slagtröskad halm som hålles (hölles) kvar av pålagda träkonstruktioner?
4. Hur pass vanliga äro (voro) dessa bundna tak i procent räknat?
 - a. för närvarande?
 - b. för 10 år sedan?
 - c. för 20 år sedan?
 - d. för 50 år sedan?
5. Användas (användes) takkäppar?

Svar:

1. Halmtak är här vanligt men endast på uthusbyggnader. Vasstak förekommer icke.
2. ~~XXXXXX~~ Dels biner man fast halmen med järntråd enbart, dels använder man "täckraftar", som läggas på halmen och bindas fast vid läktet med järntråd. Förr använde man därvid björkvidjor.
3. Detta förekommer endast på ryggningen. Där lade man på lös halm och ovanpå dessa "hange", vilka bestodo av två $1\frac{1}{2}$ meter långa trästycken sammanslagna förr men en trädobbb, numera med en spik.
4. a) För närvarande torde ungefär 60% av alla ladugårdstak här på orten vara täckta med halm.
b) Ungefär 85%. c) Ungefär 95%.
5. Ja, fast de här kallas "takraftar".

M.10785:37.

6. Använder Ni isolerade band eller fortlöpande söm?

7. Beskriv Ert tillvägagångssätt vid bindningen och angiv materialets art. Bifoga gärna en förtydligande teckning.

8. a. Vilka redskap använder Ni vid täckningen? Räkna upp alla.

b. Har tidigare använts även andra redskap? Vilka?

9. Var god beskriv alla nu eller tidigare använda redskap (material, konstruktion, dimensioner — gör gärna en enkel blyerts-teckning) och angiv deras benämning, även på ortens dialekt.

10. Vartill och huru användas de olika redskapen?

Vid de tak jag varit med om att täcka, ha isolerade band används.

7. Man högg av järntråd i läpliga längder och vred till en liten öggla i ena ändan. Sedan man brett ut en "falska" halm, lade man en raft ovanpå, mitt över läktet. Man hade en pinne, något klyd i ändarna och spetsad. I den i spetsen befintliga skåran lade man den ända av tråden, där inte ögglan var, stack ner pinnen genom halmen, tog den andra handen ovanför halmen, tog så tråden om läktet och stack upp pinnen genom halmen. Därefter stak man in den änden av tråden i den andra ändens öggla, snodde den fria änden ett par slagg om pinnen och drog åt så hårt man orkade. Sedan fäste man änden genom att sno den om raften. Ett sådant band gjorde man med ungefär en halv meters avstånd mellan vråge. Förr högg man många smala börkar till raftar, men på sista tiden lät man alltid såga ribb 1 x 1/2 tum till det. Som bindmaterial använde man förr björkvidjor. De kunde man hugga och torka och lagra i flera år. Sedan lade man dem i vatten, innan man använde dem, och då ^{blevo} ~~var~~ de lika mjuka och sega som färska.

8. a) Ett "täcketråd", en i båda ändar spetsad träpinne.

b) Nej.

9. "Täcketrä'et" bestod av en ungefär en meter lång bräda. På ena sidan av denna var gjort skåror på längden. Skåornas bredd var c:a en halv cm, och upphöjningen mellan skåorna var lika bred. På andra sidan av brädan var ett träskäft fastspikat.

Träns sidan.

Träns andra sidan.

Hemma fanns också ett täcke trä, som min farfar haft. Det var av björk, och skäftet och själva trä'et var i ett stycke, hugget så att skäftet svängde lite uppåt.

Träns sidan.

Träpinnen hade ju kommit till i och med att man började använda järntråd i stället för vidjor att binda med och hade inte fått någon särskild benämning. Det var vanligen en björkpinne, 25 cm lång, som man spetsade i båda ändar, men i själva spetsen gjorde man ett litet ~~jack~~ ^{hake}, så att inte ståltråden gled av.

10. Täcketrä'et användes till att driva upp halmen, så att taket blev jämt. Pinneⁿs användning är beskriven i svar 7.

M. 10785:39.

11. Använder Ni vid täckningen vantar, knäputor eller särskild fotbeklädnad?

11. Nej, något sådant har jag aldrig varit med om att använda.

12. Hur beredes

a. långhalm? ~~logbalken~~ ~~fast~~

b. vassen?

När och hur skördas den och hur förvaras den?

12. a) På hösten "dunnrade" man rågen, dvs slog den emot på logbalken fast spikade ribbor. Sedan på vintern slagtröskade man rågen och band samman halmen i bukor ungefär så stora man kunde famna om. Innan man sedan använde den "gjorde man till den", dvs man repade den på en repa, som man satte fast i ett i logbalken borrat hål: |||||

13. a. Täckes även (eller endast) utanpå det gamla taket?

b. Beskäres taket, när det är färdiglagt?

c. Hur behandlas takskägget?

d. Laggas halmtak (vasstak) även på nya hus?

13. a) Det har inte förekommit, som jag vet.

b) Nej, det brukades inte.

c) Vid täckningens början spikade man fast en bräda som man satte halmen emot, så att den blev jämn.

Sedan kläppte man av eventuellet utskjutande strån med en vanlig sax.

14. a. Hur ryggas taket?

b. Hur lagas ett söndrigt tak?

d) De senaste åren har mig veterligt inget nyuppfört hus här på orten täckts med halm.

14. Detta är redan beskrivit i svar 3.

b) Smärre hål lagas vanligen med spån, som spetsas i ena ändan och stöcks ut inifrån. Är det större hål brukar man laga med bräder.

15. Hur många arbeta samtidigt med taktäckningen? Och vilken är i så fall arbetsfördelningen?

15. Två man, täckaren och den som binder. Täckaren

lade först ut en "flaska" halm i så jämt lager som möjligt, ovanpå lade man en raft och den som band

~~XXXXXX~~ gjorde detta såsom beskrivits i svar 7.

9. "Täcketrä" bestod av en ungefär en meter lång bräda. På ena sidan av denna var gjort skåror på längden. Skåornas bredd var c:a en halv cm, och upphöjningen mellan skåorna var lika bred. På andra sidan av brädan var ett träskäft fastspikat.

Ena sidan.

Den andra.

Hemma fanns också ett täcke trä, som min farfar haft. Det var av björk, och skaftet och själva träet var i ett stycke, hugget så att skaftet svängde lite uppåt.

Ena sidan.

Träpinnen hade ju kommit till i och med att man började använda järntråd i stället för vidjor att binda med och hade inte fått någon särskild benämning. Det var vanligen en björkpinne, 25 cm lång, som man spetsade i båda ändar, men i själva spetsen gjorde man ett litet jack, så att inte ståltråden gled av.

10. Täcketrä användes till att driva upp halmen, så att taket blev jämt. Pinns användning är beskriven i svar 7.

M. 10785:39.

11. Använder Ni vid täckningen vantar, knäputor eller särskild fotbeklädnad?

11. Nej, något sådant har jag aldrig varit med om att använda.

12. Hur beredes

a. långhalmen? ~~logbalken~~

b. vassen?

När och hur skördas den och hur förvaras den?

12. a) På hösten "dunnrade" man rågen, dvs slog den ~~mot~~ på logbalken fast spikade ribbor. Sedan på vintern slagtröskade man rågen och band samman halmen i bukor ungefär så stora man kunde famna om. ~~Innan~~ man sedan använde den "gjorde man till den", dvs man repade den på en repa, som man satte fast i ett i logbalken borrarat hål: |||||

13. a. Täckes även (eller endast) utanpå det gamla taket?

b. Beskäres taket, när det är färdiglagt?

c. Hur behandlas takskägget?

d. Läggas halmtak (vasstak) även på nya hus?

13. a) Det har inte förekommit, som jag vet.

b) Nej, det brukades inte.

c) Vid täckningens början spikade man fast en bräda som man satte halmen emot, så att den blev jämn.

Sedan kläpppte man av eventuellet utskjutande strån med en vanlig sax.

14. a. Hur ryggas taket?

b. Hur lagas ett söndrigt tak?

d) De senaste åren har mig veterligt inget nyuppfört hus här på orten täckts med halm.

14. Detta är redan beskrivit i svar 3.

b) Smärre hål lagas vanligen med spån, som spetsas i ena ändan och stöckes ut inifrån. Är det större hål brukar man laga med bräder.

15. Hur många arbeta samtidigt med taktäckningen? Och vilken är i så fall arbetsfördelningen?

15. Två man, täckaren och den som binder. Täckaren lade först ut en "flaska" halm i så jämt lager som möjligt, ovanpå lade man en raft och den som band ~~gjorde~~ gjorde detta såsom beskrivits i svar 7.

16. Har Ni hört omtalas eller sett att man borrat hål i vindske-darna till fäste för takkäpparna? Var och när brukades detta? Angiv om möjligt stället.

17. Läggas (lades) taket på läkt eller på ravel (raft)?

18. Användas (användes) dessa tak även på boningshusen?

~~Johann~~

19. Är Ni villig att eventuellt besvara ett utförligare frågeformulär (som i så fall honoreras om så önskas)?

20. När och var har Ni varit verksam som taktäckare?

21. Har Ni även annat yrke? Vilket?

Därefter gick täckaren över det på nytt med täcketrä'et och drev upp halmen så att ~~den~~ blev jämn,

16. Nej, det har jag varken hört eller sett.

17. Ja, det lades på läkt, som med ungefär en alns mellanrum voro fästade vid spanten med spik eller träpluggar.

18. Nej, på boningshus eller över huvud hus med eldstad har man aldrig använt halmtak här på orten.

19. Jag har nog ej så mycket mer att omtala.

20. När jag var i tjugooårsåldern och lite tidigare, hjälpte jag en gammal taktäckare, som hette Gusaf

Johansson att binda vid taktäckning, ^{i Västlands} och sedan täckte jag ~~även~~ några tak som täckare på egen hand.

21. Vid den tiden skötte jag jordbruket hemma.

Nu är jag teologie studerande.

OBS.! Skulle Ni ej få plats med alla svaren på detta papper så bedes Ni vänligen skriva återstoden på ett löst papper av samma format. Använd även helst ett löst papper, därest Ni vill göra någon förtydligande teckning. Och sänd gärna in svaret så snart som möjligt — det underlättar arkivets arbete.

28

Acc. nr M 10785: 41.

LUF 63

Uppgifterna hänföra sig till

Uppgifterna lämnade av *uppst. av Ingvar Jonsson*
Vislanda

Landskap: Småland

Namn: Ingvar Jonsson

Härad: Allbo

Adress: Vislanda

Socken: Vislanda

Födelseår och födelseort: 1915 i Vislanda, Kron.

Uppteckningsår: 1948

Folklivsarkivet i Lund beder Eder härmed vara vänlig besvara nedanstående frågor, vilka ha sammanhang med grödans inbärgning i äldre tid. Särskilt äro vi angelägna att få veta benämningar och namn på ortens dialekt. Saknar Ni själv kännedom här- om, äro vi tacksamma, om Ni vill utfråga äldre personer, vilkas namn, ålder och födelseort i så fall böra uppges. Angiv vad som gäller äldre förhållanden och vad som ännu existerar. Numrera svaren efter frågorna.

Frågor:

Svar:

1. Hur transporteras grödan hem från åkern?
2. Huru benämnes på Eder ort det utrymme i uthusbyggnaden, där den otröskade grödan förvaras? Finns mer än en benämning för detta utrymme?
3. Utgöres golvet i detta utrymme av bara marken, eller är det byggt av särskilt material?
4. Består golvet i logen, där säden slagtröskades, av träplankor, lera eller cement?
5. Finns logbalk (skifte) mellan trösklogen och det utrymme där den otröskade grödan förvaras?
6. Har någon förändring av de i föregående punkter omnämnda förhållanden inträffat under senare tid (t. ex. under de sista 100 åren)? I så fall när och av vilken orsak (t. ex. ändrade tröskningsförhållanden)?

1. Jag minns, när man bar in säden. Där- vid tog man en krake på axeln. Höt lades i bågor. Vid längre avstånd lades säden på vagn med ^{röne} och vid transport av hö ~~sattes~~ ^{sattes} häckar på rönen. Detta transportsätt är alltjämt vanligt.

2. "La", där det gick ända ner till marken, annars "slenne", såsom "lo-slenne", "vænbo-slenne", alltefter vad som fanns under.

3. Golvet utgjordes oftast av runda stö-.

4. Loggolvet bestod alltid av träplankor, av vilka två voro kilformiga, så att de kunde drivas in allteftersom plankorna torkad

Frågor:

7. Hur benämnes den person, som vid skördens inbärgning bringar sädeskärvarna (nekarna, banden) över logbalken (skiftet) in i det utrymme, där den otröskade säden skall förvaras?
8. Vad kallas den, som lämnar kärvarna vidare till den person, som lägger kärvarna i ordning i nämnda utrymme?
9. Vad kallas den person som lägger kärvarna i ordning?
10. Fingo även kvinnor eller minderåriga deltaga i detta arbete och i så fall på vilken plats i arbetskedjan?
11. Använde någon av dessa personer något redskap i arbetet? Vad kallades detta och av vad material var det? Beskrivning!
12. Har det använts tjugor eller krokar *enbart av trä* vid skördens inbärgning? När? Beskrivning och benämning!
13. Känner Ni till benämningen »lo(g)katt» eller »lakatt»? Vad betecknade den? Har den möjligtvis haft mer än en betydelse?
14. Vad vet Ni om plejla(prägla)visan, plejladansen, lo(g)-visan, plejlarnas sång på logen?
15. Känner Ni ordet »stabbe» (»sto») eller sammansättningar därmed? Vilka och vad betecknade de?
16. Känner Ni ordet »stäle» el. sammansättningar därmed? Vilka och vad betecknade de?

Svar:

"driva logen", som det kallades.

5. Logbalk är vanlig åt minstone i ladugårdar, som inte äro byggda de allra sista åren.

6. Där man nu uppför ladugårdar, bygger man efter andra principer, då ju tröskningen sker med självrensande tröskmaskin.

7. Den personen var det ingen särskild benämning på, men arbetet kallades att "tjyva öpp".

8. Denne kallades "nekakråka".

9. Arbetet kallades att "la'a sä".

10. Någon miderårig brukade vara "nekakråka".

11. Den som "tjyvade öpp" använde en "tjyva", en trästör med en klya i toppen eller en påspikad trækrok: ~~trækrok~~

12. Se 11.

13. När jag var i uppväxtåren, kunde någon fråga, "om man ville känna lokatten." Det innebar, att man tog plejeln om nacken på någon och så klämde till.

14. Jag har hört plejlavisan någon gång men glömt den nu.

15. Dessa benämningar har jag inte hört

ACC. N:R M. 10785:3/.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

31.

jord, och inköp av nya moderna maskiner och redskap.
Vidare har man under dessa år fått telefon och elektrisk kraft, vilket ju betytt en hel del. Å andra sidan har de stegrade arbetslönerna ~~XXIX~~ och bristen på arbetskraft tvingat fram rationalisering av jordbruksdriften, vilket i sin tur gett större avkastning men också ökad takt på livsföringen och och mindre tid.

För tiden före den, som denna uppteckning omfattar, hänvisas till min uppteckning med fru Kristina Karlsson som sagesman.

Julgranen.

Jag skall här försöka beskriva julgranen sådan jag minns den ~~XXX~~ i mitt hem under min barndom. Det kan nämnas att de gamla sederna från mina föräldrars hem levde starka i mitt hem.

1. Något fotografi av någon julgran äger jag icke, och inte heller känner jag till någon som har sådant.

2. Denna önskan är föga troligt, att jag kan infria.

3. Efter vad jag hört av äldre personer var de t allmän sed med julgran här i socknen redan på 1880-talet, och jag har hört att den förekommit tidigare åtminstone i en del hem. När jag såg den första julgranen minns jag inte.

4. Julgranen valdes med stor omsorg. Särskilt lade man vikt vid att kronorna voro jämna ~~XXX~~ men inte allt för täta. Grova barr skulle det inte vara utan snarare tvärt om, men den skulle ha en frisk grön färg det var viktigt. Far brukade alltid hugga granen någon dag före jul. Det var ingen bestämd dag. Man satte aldrig in den förrän juaftons förmiddag.

5. Hemma hade vi en låg pall, som vi kallade julgranspallen. Den bestod av en plankan, i vilken borrats fyra korta ben. I mitten på plankan var borrat ett hål i vilket man satte fast julgranen. Pallen var målad brunröd.

6. Granen kläddes med ljus, julgranskarameller och äpplen främst. Men vi hade också hjärtformade papperskorgar, som mina äldre systrar gjorde själva av glansigt papper i olika färger. I toppen hade vi först jag minns en svensk flagga men sedan en glasspira. I spetsarna på grenarna sattes olika nationers flaggor. Vidare hade vi glittergirlander och bomull, som skulle föreställa snö. Dessutom hade vi en glasklocka och några kulor.

7. Nej. Se ovan!.

8. Först jag minns, hade vi hemmagjorda ljushållare. De var gjorda av klen ståltråd såsom en spiral, som man satte ljuset i, och sedan en klämma, som man satte fast på grenen. Det hela slutade med en krok i vilken man hängde ett litet äpple eller en karamell, så att ljuset stod stadigare. Se fig. Nu ha dessa gamla ljushållare dock kommit bort, så jag har inga kvar.

9. Karamellerna brukade mor och mina systrar ofta koka själva. Det var socker och grädde, som kokades med tillsats av lite ~~XXXX~~ kakao, som gav färg. När det kokade, haldes det ut på en jämn yta så att det flöt ut. Sedan skar man ut fyrkantiga bitar. Dessa lade man sedan in i silkespapper, som klippts till frans i ändarna. Papperskorgarna gjorde vi som sagt också

själva. Far köpte några ark paper, som var glansigt på ena sidan men ofärgat på den andra. Man klippte ut två stycken av olika färg och klippte dessa sedan så, att det gick att fläta tillsammans dem ~~XXXX~~, så att de bildade en hjärtformig två färger rutig korg, och i korgen lade man en nöt. Med tillverkningen av dessa saker hjälpte vi barn till så fort vi kunde. De övriga nämnda prydnaderna ~~KXXXXXX~~ voro ju köpta. Några nya prydnader var det sällan vi köpte hemma, men de vi hade förvarades från den ena julen till den andra i en liten låda i byrån i kammaren, och i den lådan hade vi aldrig något annat. Ja, jag minns att vi barn räknade vissa av prydnaderna, som var sin tillhörighet. Jag minns särskilt, att jag hade den nämnda glasklockan på min lott.

10. ^{och till} Först jag minns, var det tradition, att man gjorde julgransgille varje år i varenda hem, som fanns barn. Då bjöds alla barn i byn, och då dansade de alltid kring julgranen. Därvid skulle också envar ha en julgranskaramell, och den fick han själv taga på granen. På något ställe minns jag också, att vi skulle plundra granen. Alla ljusen fingo då brinna ner till sista stumpen, äpplen och karameller fick var och en ta för sig av, och prydnaderna hjälptes man åt att plocka av.

ACC. N:R M. 10785:35.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Detta var dock inte allmänt, men man kallade det att dansa ut julgranen i alla fall, och när man brännt ner ljusen och ätit upp karamellerna, var granen inte så mycket att ha, och då ansågs den ha fyllt sin uppgift, så dagen efter plockades prydnaderna av och den kastades ut.

12. Vanligen kastade man enast ut granen på vedkassen.

13. Något sådant ha vi aldrig haft.

14. Nej, i denna socken har jag aldrig sett enar utanför dörrarna vid jul, och enligt vad äldre personer påstå har det inte förekommit här tidigare heller.

35.